

Katarzyna Bilewska

Ponadnarodowe formy spółek w prawie europejskim

Palestra 47/1-2(541-542), 123-128

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DRAWO ZA GRANICĄ

Katarzyna Bilewska

PONADNARODOWE FORMY SPÓŁEK W PRAWIE EUROPEJSKIM

Idea powołania międzynarodowej spółki w znaczeniu prawnym ma ponad sto lat¹; dopiero jednocząca się gospodarczo i politycznie Europa umożliwiła jej urzeczywistnienie. Dotychczas uchwalono akty prawne regulujące istnienie dwóch podmiotów o takim charakterze: Rozporządzenie o Europejskim Zgrupowaniu Interesów Gospodarczych (25 lipca 1985)² oraz Rozporządzenie o Statucie Spółki Europejskiej (8 października 2001)³, wraz z uzupełniającą wobec niego Dyrektywą⁴, dotyczącą udziału pracowników w zarządzie. Nadal trwają prace nad unormowaniem Europejskiej Spółki Prywatnej.

Przedmiotem niniejszego opracowania stanie się omówienie wybranych zagadnień związanych z propozycjami legislacyjnymi, istniejącymi uregulowaniami prawnymi a także funkcjonowaniem spółek europejskich w zjednoczonej Europie, u progu naszej z nią integracji.

¹ Koncepcję takiej spółki przedstawił P. Fedozzi w końcu XIX wieku.

² 2137/85/EEC, OJ No L 199 (z 31 lipca 1985).

³ 2157/01/EC, OJ L 294 (z 10 listopada 2001).

⁴ 2001/86/EC, OJ L 294 (z 10 listopada 2001).

1. Wprowadzenie

Powołanie europejskich typów spółek było poprzedzone dyskusjami⁵, dotyczącymi zarówno kształtu instytucji prawnych, jak i samej zasadności ich wprowadzenia do wspólnotowego systemu prawa. Wydaje się jednak, że decyzja Rady Unii Europejskiej o uchwaleniu Statutu Spółki Europejskiej jesienią ubiegłego roku przesądziła o kontynuacji prac nad stworzeniem kompleksowej regulacji, określając stanowisko ustawodawcy w tej sprawie i wytyczając kierunek działań legislacyjnych w zakresie unijnego prawa spółek⁶.

Za aplikacją spółek europejskich do wspólnotowego porządku prawnego przemawia wiele okoliczności. Podstawowym argumentem jest konieczność stworzenia przedsiębiorcom transgranicznych ram prawnych, umożliwiających im swobodny rozwój w ramach Wspólnego Rynku. Będą one sprzyjać koncentracji kapitału, i, tym samym, powstawaniu silnych, europejskich firm, zdolnych do skutecznego konkurowania na światowych rynkach. To ogólne założenie wymaga jednak konkretyzacji w postaci instytucji prawnych, odpowiadających potrzebom unijnego obrotu i analogicznych do tych, które wytworzyły się w krajach członkowskich.

2. Spółka Europejska (*Societas Europaea*, SE)

Projekt jej powołania był najważniejszym spośród wszystkich dotyczących spółek europejskich. Porozumienie co do jego ostatecznego kształtu osiągnięto po 30 latach intensywnych konsultacji, na szczycie państw Unii Europejskiej w Nicei, w grudniu 2000 r.⁷ Przewlekłość prac legislacyjnych była spowodowana między innymi niemożnością ustalenia formy udziału pracowników w zarządzie spółką. Sporny charakter tego zagadnienia spowodował jego uregulowanie w odrębnej Dyrektywie⁸, która wraz ze wspomnianym już Rozporządzeniem o Statucie Spółki Europejskiej⁹ stanowi podstawę prawną dla funkcjonowania SE. Dla obu tych aktów przewidziano trzyletni okres *vacatio legis*; wejdą one w życie 8 października 2004 roku.

Spółka europejska została ukształtowana jako publiczna, kapitałowa spółka akcyjna, posiadająca osobowość prawną. Rozporządzenie ustala minimalną wartość kapitału zakładowego SE na poziomie 120 000 EURO¹⁰. Nie określa natomiast żadnych wymogów w odnie-

⁵ Ich przebieg relacjonuje m.in. M. Minas, *Spółka europejska w pracach Komisji Wspólnot Europejskich*, KPP 1996, z. 1, s. 71–72, a także W. Klyta, *Spółki kapitałowe w prawie europejskim*, KPP 2000, z. 4, s. 759–762.

⁶ K. Oplustil i J. Sokołowski, wzorem niemieckiej doktryny prawa, określają Europejską Spółkę Akcyjną mianem „okrętu flagowego europejskiego prawa spółek”; zob. K. Oplustil, J. Sokołowski, *Okręt flagowy już płynie; Europejska Spółka Akcyjna: zadanie dla polskiego ustawodawcy*, Rzeczpospolita 2002, nr 143 (6220), s. C3.

⁷ Po roku 1970, w którym zgłoszono pierwszy, oficjalny projekt rozporządzenia, zaprezentowano jeszcze trzy kolejne – w roku 1975, 1989, 1991.

⁸ Zob. przypis 4.

⁹ Zob. przypis 3.

¹⁰ Biorąc pod uwagę średni kurs EURO w stosunku do PLN wymóg ten jest zbliżony ustalonego w k.s.h.; art. 308 § 1 k.s.h. stanowi, że kapitał zakładowy spółki akcyjnej powinien wynosić co najmniej 500 000 PLN.

sieniu do wartości nominalnej akcji, na które dzieli się kapitał¹¹, zatem, według zasad ogólnych¹², należy stosować tutaj prawo wewnętrzne państwa członkowskiego, w którym znajduje się siedziba SE. Jej lokalizacja wyznacza także miejsce usytuowania zarządu. Istnieje możliwość przeniesienia siedziby do innego państwa w ramach Unii Europejskiej w sposób, który nie wymaga rozwiązania podmiotu i jego ponownego utworzenia. Oznacza to zmianę statutu krajowego spółki, nie wpływa jednak na ciągłość jej prawnego bytu.

Jednym z najważniejszych przypadków stosowania prawa wewnętrznego w odniesieniu do *Societas Europaea* jest procedura rejestracji. Rozporządzenie przewiduje, że odbywa się ona w kraju siedziby, zgodnie z obowiązującymi w nim przepisami. Zrezygnowano więc z pierwotnych koncepcji utworzenia jednego, wspólnego dla całej Wspólnoty rejestru handlowego¹³. Prawidłowość rejestracji ma niebagatelne znaczenie, ponieważ dopiero z momentem ważnego wpisu do rejestru spółka nabywa osobowość prawną. Z faktem tym związany jest obowiązek publikacji wpisu w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Obejmuje on najważniejsze dane spółki, w tym firmę, z obowiązkowym skrótowym oznaczeniem SE¹⁴.

Poprzedzając rejestrację utworzenie spółki europejskiej może nastąpić kilkoma sposobami. Ich cechą wspólną jest wykluczenie udziału osób fizycznych; fuzja, powołanie holdingu, oddziału, czy przekształcenie spółki krajowej determinuje wyłączność uczestnictwa osób prawnych w powoływaniu spółek europejskich. Decyzja o zawiązaniu łączy się z koniecznością przyjęcia monistycznego bądź dualistycznego systemu organów. W pierwszym z nich, obok walnego zgromadzenia istnieje w strukturze spółki tylko jeden organ administrujący¹⁵, w drugim dwa: zarządzający i nadzorujący¹⁶.

Wspomniany wyżej krajowy porządek prawny jest także rozstrzygający dla takich kwestii jak rachunkowość spółki europejskiej, jej rozwiązanie, likwidacja i upadłość, w których to nastąpiło już znaczne zbliżenie prawa państw członkowskich wskutek adaptacji dyrektyw europejskich.

3. Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych (*European Economic Interest Grouping, EEIG*)

Rozporządzenie¹⁷ normujące Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych weszło w życie 1 lipca 1989. EEIG zalicza się tradycyjnie do tzw. europejskich typów spółek¹⁸,

¹¹ Art. 308 § 2 k.s.h. przewiduje, że wartość nominalna akcji nie może być mniejsza niż 1 PLN.

¹² Zasady stosowania prawa wewnętrznego państw członkowskich określone są w art. 9 Rozporządzenia.

¹³ Spośród 4 oficjalnych projektów rozporządzenia utworzenie rejestru działającego przy Trybunale Wspólnot Europejskich przewidywały tylko dwa pierwsze (1970; 1975).

¹⁴ Tylko spółki europejskie mogą posługiwać się tym skrótem; jednakże nie muszą zrezygnować z niego podmioty, które zostały zarejestrowane przed wejściem w życie rozporządzenia, co nastąpi 8 października 2004 roku.

¹⁵ Jest to tzw. *one-tier system*, wywodzący się z prawa angielskiego.

¹⁶ Tzw. *two-tier system*, pochodzący z prawa niemieckiego.

¹⁷ Zob. przypis 2.

¹⁸ Tak A. Szumański (w:) red. S. Włodyka, *Prawo spółek*, Kraków 1996, s. 708;

mimo iż eklektyzm konstrukcji prawnej pozwala na jego zakwalifikowanie zarówno jako spółki osobowej, będącej kategorią pośrednią pomiędzy spółką jawną a umową kooperacji¹⁹, jak i jako zrzeszenia oraz kontraktu współpracy między firmami²⁰.

Cechę charakterystyczną zgrupowania stanowi subsydiarność; jest ono przeznaczone do rozwijania działalności gospodarczej członków oraz maksymalizacji rezultatów ich aktywności.

Skuteczne powołanie tego podmiotu wymaga sporządzenia umowy założycielskiej; następnie dokonuje się rejestracji, która ma, co do zasady, charakter konstytutywny²¹ i odbywa się w kraju oficjalnej siedziby. To właśnie państwo członkowskie ustala jej szczegółowe zasady, przy czym charakter uniwersalny ma wymóg publikacji danych rejestrowych w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Siedziba winna znajdować się na terenie Wspólnoty i może być, podobnie, jak w przypadku *Societas Europaea*, przenoszona granicami Unii Europejskiej bez wpływu na ciągłość bytu prawnego zgrupowania.

Konstrukcja EEIG opiera się na substracie osobowym (członkowie); w konsekwencji, wykazuje cechy właściwe spółkom osobowym²². Jedną z najistotniejszych jest zasada nieograniczonej, osobistej i zbiorowej odpowiedzialności wspólników za zobowiązania. Oni też podejmują, działając jako kolektywny organ, decyzje w najważniejszych sprawach. Bieżący zarząd powierza się natomiast dyrektorom, mającym wyłączne prawo reprezentowania zgrupowania. W jego strukturze nie przewidziano miejsca dla organu nadzorującego; funkcję tę w pewnym zakresie sprawują sami wspólnicy, tym razem indywidualnie realizujący swoje uprawnienia, określane zbiorczo jako prawo do informacji. Ma ono charakter majątkowy, a jednocześnie niezwykły²³.

Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych jest pierwszą i, jak na razie, jedyną europejską strukturą gospodarczą funkcjonującą w praktyce. Towarzyszy mu jednak bardzo umiarkowane zainteresowanie²⁴. Zmianie tego stanu rzeczy ma służyć między innymi drugie już wydanie dokumentu Komisji Europejskiej: *Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych: instrument międzynarodowej współpracy. Praktyczny poradnik dla średnich przedsiębiorstw*²⁵. Najbliższe lata będą rozstrzygające – okaże się bowiem, czy pojawienie się *Societas Europaea* spowoduje ożywienie zainteresowania także tą formą europejskiej

¹⁹ *Op. cit.*, s. 708; podobnie J. Jacyszyn, *Spółki europejskie, Podatki i Prawo Gospodarcze Unii Europejskiej* 1999, nr 1, s. 40–41.

²⁰ Por. T. Wtudyka, *Europejskie Zgrupowanie Interesów Gospodarczych i Spółka Europejska*, Kraków 2000, s. 10.

²¹ Stanowi tak art. 1, ust. 2; ust. 3 tego artykułu przekazuje jednak kwestię nadania osobowości prawnej zgrupowaniu do decyzji państw członkowskich.

²² Por. K. Kruczalak, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 37.

²³ Tak S. Sołtysiński (w:) S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. t. 1. Komentarz do artykułów 1–150*, Warszawa 2001, s. 299.

²⁴ Od momentu wejścia w życie rozporządzenia, w 1989 roku, powołano ponad 800 Europejskich Zgrupowań Interesów Gospodarczych, obejmujących łącznie 3000 partnerów, z czego nieco ponad 2/3 jest złożonych głównie lub wyłącznie z przedsiębiorców określanych w dokumentach Unii Europejskiej jako SME (*medium-sized enterprise*), czyli średniej wielkości.

²⁵ *The EEIG: an instrument for transnational cooperation. A practical handbook for SMEs*, Luksemburg 1999.

współpracy, czy też może pozostanie ona rzadko wykorzystywaną instytucją, której wymiar ogranicza się jedynie do prekursorstwa.

4. Europejska Spółka Prywatna (*European Private Company, EPC*)

Prace nad uregulowaniem Europejskiej Spółki Prywatnej rozpoczęło przedstawienie przez Komisję Europejską propozycji podstawowych zasad jej funkcjonowania²⁶. We wrześniu 1998 roku Paryska Izba Handlu i Przemysłu²⁷ oraz francuska organizacja przedsiębiorców MEDEF²⁸ opublikowały projekt²⁹ rozporządzenia o Europejskiej Spółce Prywatnej jako formie uzupełniającej wobec korporacji funkcjonujących w krajowych porządkach prawnych, jak i wobec *Societas Europaea*. Stał się on przedmiotem prac grupy ekspertów³⁰. W marcu 2002 roku Europejski Komitet Ekonomiczny i Społeczny złożył oficjalną deklarację poparcia dla idei utworzenia europejskiej spółki prywatnej przyjmując opinię w sprawie jej statutu, podkreślając konieczność jego powstania jako formy prawnej, która miałaby być wykorzystywana przede wszystkim przez małych i średnich przedsiębiorców³¹.

Zasada powszechnej dostępności wywarła widoczny wpływ na proponowane normy; powstanie EPC może być wynikiem działania zarówno osób fizycznych, jak i prawnych, polegającego na powołaniu nowej spółki, podziale, fuzji bądź przekształceniu podmiotów dotychczas istniejących³². Spółka nabywa osobowość prawną dopiero z chwilą skutecznego zarejestrowania w kraju, w którym znajduje się siedziba. Dane rejestrowe przesyła się następnie do centralnego rejestru UE³³ i ogłasza: w organie publikacyjnym kraju rejestracji i w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Kapitał zakładowy „europejskiej spółki z o.o.”³⁴ ma wynosić co najmniej 25 000 EURO,

²⁶ *Propositions pour une societe fermee europeenne*, wyd. w 1997 roku, w Paryżu.

²⁷ *Chambre de Commerce et d'Industrie de Paris*.

²⁸ *Mouvement des Entreprises de France* (dawniej CNPF).

²⁹ Projekt Statutu Europejskiej Spółki Prywatnej znajduje się na stronie internetowej Paryskiej Izby Handlu i Przemysłu www.cciip.fr/etudes/dossiers/spe/gb/presentgb.htm.

³⁰ *High Level Group of Experts* została powołana przez Komisję Europejską; jej pierwsze spotkanie odbyło się 11 września 2001 roku. Grupa poddała regulację EPC społecznej konsultacji; można się z nią zapoznać na stronie: www.europa.eu.int/comm/internal_market/en/company/company/modern/consult/36_en.htm#top.

³¹ *Ratio legis* tej regulacji zostało przedstawione w poprzedzającej projekt Ogólnej Prezentacji i Wyjaśniającym Memorandum.

³² Przekształcenie w Europejską Spółkę Prywatną może dotyczyć jedynie spółek wyliczonych w Dyrektywie Rady Unii Europejskiej 68/151/EEC z 9 marca 1968 roku, JO L 65/8 z 1968 roku i nie wiąże się z likwidacją lub utworzeniem nowej osoby prawnej.

³³ Z analogicznego rozwiązania zrezygnowano w rozporządzeniu regulującym Europejską Spółkę Akcyjną w związku z niepowołaniem centralnego rejestru handlowego dla całej Unii Europejskiej. Wydaje się, iż mimo propozycji w projekcie, ta decyzja determinuje ostateczne rozwiązania legislacyjne i w odniesieniu do Europejskiej Spółki Prywatnej.

³⁴ Tak nazywa Europejską Spółkę Prywatną K. Oplustil, *Europejska spółka prywatna – nowy typ spółki w prawie europejskim*, PPH 2000, nr 3, s. 18.

a umowa założycielska winna zawierać wycenę wniesionych wkładów. Wymogi te, choć mogą stwarzać wrażenie zbyt rygorystycznych dla małych i średnich przedsiębiorców³⁵, są jednak uzasadnione europejskim wymiarem przedsięwzięcia gospodarczego ujętego w instytucjonalny kształt Europejskiej Spółki Prywatnej i mają zapobiec pojawieniu się podmiotów niewypłacalnych³⁶.

Projekt rozporządzenia ustanawia najważniejsze zasady organizacji spółki, pozostawiając kompleksową regulację założycielom. Kluczowy dla charakteru gospodarczego i prawnego EPC jest zakaz emisji papierów wartościowych w publicznym obrocie i na okaziciela³⁷. To właśnie ta decyzja projektodawców uzasadnia nazywanie tej korporacji europejską spółką „prywatną”, w odróżnieniu od europejskiej spółki publicznej, którą jest *Societas Europaea*. Funkcją tego typu unormowań, charakterystycznych dla krajowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, jest zapewnienie wspólnikom wpływu na strukturę osobową spółki, poprzez wyeliminowanie anonimowego obrotu udziałami³⁸.

Należy dodać, iż wiele kwestii w omawianym projekcie pozostawiono właśnie regulacji prawa narodowego, co może wpłynąć pozytywnie na tempo prac legislacyjnych i przyczynić się do ich szybkiego zakończenia.

5. Zakończenie

Institucja spółek prawa europejskiego jest naturalną konsekwencją istnienia Wspólnego Rynku; ma też niebagatelne, i w pewnym sensie symboliczne znaczenie dla jego pełnego zrealizowania. Poza Spółką Europejską, Europejską Spółką Prywatną i Europejskim Zgrupowaniem Interesów Gospodarczych do tej kategorii zaliczyć należy znajdujące się jeszcze w sferze legislacyjnych projektów³⁹: Europejską Spółkę Wzajemną, Spółdzielnię Europejską oraz Stowarzyszenie Europejskie. Wszystkie one są, bądź staną się wkrótce, dostępną dla europejskich przedsiębiorców, prawną formą ponadnarodowej działalności gospodarczej. Kilkuletnia zaledwie perspektywa akcesji Polski do Unii Europejskiej uzasadnia analizę również i tej części wspólnotowej legislacji, tym bardziej iż jest bardzo prawdopodobne, że początki jej praktycznego funkcjonowania zbiegną się z polskim debiutem w zintegrowanej Europie.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Por. T. Włudyka, *op. cit.*, s. 43.

³⁷ Jego odpowiednikiem w k.s.h jest art. 174 § 6, który rozszerza go na dokumenty na zlecenie i imienne.

³⁸ Por. W. Pyzioł (w:) red. K. Kruczalak, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 327.

³⁹ JO C 99, z 21 kwietnia 1992, oraz JO C 236, z 31 sierpnia 1993.